

ULRICH BECK / Čo je globalizácia?

ULRICH
BECK

Čo je globalizácia?

Omyly globalizmu | Odpovede na globalizáciu

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Edícia
pohľady za horizont
zv. 1.

ULRICH BECK

**Čo je
globalizácia?**

OMYLY GLOBALIZMU
ODPOVEDE NA GLOBALIZÁCIU

Copyright © 1997 by Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main
Traslation © 2004 by Peter Kubica
Cover design © 2004 by Dušan Babjak
Slovak edition © 2004 by Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o.,
Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Die Herausgabe dieses Werkes wurde aus Mitteln des Goethe-Instituts gefördert

Vydanie diela finančne podporil Goetheho inštitút
a Ministerstvo kultúry SR

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Z nemeckého originálu Ulrich Beck: Was ist Globalisierung? (Irrtümer des Globalismus
– Antworten auf Globalisierung), ktorý vyšiel vo vydavateľstve Suhrkamp Verlag
Frankfurt am Main 1997, preložil Peter Kubica
Zodpovedná redaktorka Ingrid Skalická
Obálka Dušan Babjak
Sadzba a tlač ETERNAPress
Prvé vydanie
Printed in Slovakia

ISBN 80-8061-190-4

OBSAH

Predslov 9

PRVÁ ČASŤ

Úvod **11**

I. Virtuálni platiči daní 13

II. Medzi svetovým hospodárstvom a individualizáciou stráca
národný štát vlastnú suverenitu. Čo s tým? 20

III. Šok z globalizácie: Oneskorená diskusia..... 27

DRUHÁ ČASŤ

Čo je globalizácia? Dimenzie, kontroverzie, definície **31**

IV. Otvorenie svetového horizontu: O sociológii globalizácie..... 39

1. Sociológia ako intelektuálne organizovaná moc: Kontajnerová
teória spoločnosti 39

2. Nadnárodné sociálne priestory..... 43

3. Logiky, dimenzie, následky globalizácie 47

V. Nadnárodná občianska spoločnosť: Ako vzniká kozmopolitický
názor? 83

1. Medzibilancia: „Metodologický nacionalizmus“ a jeho
vyvrátenie 83

2. Symbolicky zinscenovaný masový bojkot: Svetoobčianske iniciatívy a globálna subpolitika	87
3. Miestna polygamia: Byť spojený s viacerými miestami znamená byť vstupnou bránou globalizácie vo vlastnom živote.....	91
4. Ako je možná interkultúrna kritika?	96
VI. Obrysy svetovej spoločnosti: Súperiacie perspektívy.....	106
1. Tretie kultúry, alebo globálna občianska spoločnosť?	107
2. Kozmopolitická demokracia	112
3. Kapitalistická svetová spoločnosť	115
4. Svetová riziková spoločnosť: Klieťka moderny sa otvára	117
5. Svetová spoločnosť ako nedemokraticky legitímna politika	120
6. Perspektíva: Nadnárodný štát.....	127

TRETIA ČASŤ

Omyly globalizmu

135

1. Metafyzika svetového trhu	138
2. Takzvaný voľný svetový obchod.....	139
3. Hospodársky máme (zatiaľ) do činenia s internacionalizáciou, nie s globalizáciou	139
4. Dramaturgia rizika	141
5. Bezpolitickosť ako revolúcia	142
6. Mýtus linearitý.....	144
7. Kritika katastrofálneho myslenia	145
8. Čierny protekcionizmus	146
9. Zelený protekcionizmus.....	147
10. Červený protekcionizmus	148

ŠTVRTÁ ČASŤ

Odpovede na globalizáciu

151

1. Medzinárodná spolupráca	154
2. Nadnárodný štát alebo „inkluzívna suverenita“	156
3. Podiel na kapitáli	161

4. Nová orientácia vzdelávacej politiky	161
5. Sú nadnárodné podniky ademokratické, antidemokratické?	163
6. Spolok pre občiansku prácu	165
7. Čo príde po národe, exportujúcom značku VW? Nové kultúrno-politicko-ekonomické ciele.....	167
8. Experimentálne kultúry, tieňové trhy a spoločenské samoznovuobnovenie	172
9. Verejní podnikatelia, samostatne zárobkovo činné osoby.....	175
10. Spoločenská zmluva proti exkluzivite?.....	177
 VII. Európa ako odpoveď na globalizáciu	181
 VIII. Perspektíva: Zánik à la carte: Brazilianizácia Európy.....	186

ODPORÚČANÁ LITERATÚRA 188

Zborníky	188
 Monografie.....	188

PREDSLOV

Táto kniha chce zvýrazniť i objasniť prechod po neschodnej ceste diskusií o globalizácii a jej náraste, o mnohovýznamovosti, o (zriedkavo rozličných) dimenziách. Chce odkryť logické pasce a vyhnúť sa im, predovšetkým však chce otvoriť na tejto ceste obzor, aby sa dali nájsť politické odpovede týkajúce sa globalizácie: V centre sa ocitajú otázky: Čo znamená globalizácia? Ako sa dá globalizácia politicky vysvetliť?

V súvislosti s predkladanou esejou vznikli dve diskusné diela, v ktorých sa dokumentujú a prezentujú rôzne témy, výsledky a kontroverzie, týkajúce sa globalizácie na základe „klasických“ i nových textov:

- Politika globalizácie a
- Perspektívy svetovej spoločnosti – kontroverzie, konflikty, paradoxy.

Na menovaných dielach som začal pracovať pred dvoma rokmi. Ich dokončenie mi umožnilo najmä hosťovanie (Distinguished Research Professorship), ktoré mi ponúkla Cardiffská univerzita vo Walese a ktoré som prijal v zimnom semestri 1995/96. Bez obzvlášť podnetných diskusií s ľuďmi ako Barbara Adamová, Martin Albrow, Jörg Dürschmidt, Anthony Giddens, David Held, Scott Lash, John Thompson, Robin White-Grove, Helen Wilkinsonová, Brian Wynne a mnohými ďalšími, najmä však – ako vždy – s Elisabeth Beckovou-Gernsheimovou by tento text nevznikol. Im všetkým patrí srdečná vďaka.

PRVÁ ČASŤ

ÚVOD

I. VIRTUÁLNI PLATIČI DANÍ

Po pokojnom páde Berlínskeho múru a po zániku ZSSR mnohí predpokladali koniec politiky. Ľudia si mysleli, že sa ocitli v epoche mimo socializmu a kapitalizmu, mimo utópie a emancipácie. Medzitým takéto politické rozlúčkové slávnosti strácali na intenzite. Veď hrôzostrašné slovo „globalizácia“, ktoré sa v súčasnosti používa v každom verejnom prejave, vôbec nenaznačuje koniec politiky, ale skôr *erupciu politického* z kategoriálneho rámca národného štátu, dokonca aj zo schématicizmu úloh toho, čo sa považuje za „politické“ a „nepolitické“ konanie. Nová rétorika globalizácie (hospodárstva, trhov, konkurencie pracovných miest, produkcie, tovarov a služieb, finančných prúdov, informácií, životného štýlu) sa môže obsahovo vždy na niečo odvolávať, avšak pozornosť budia v každom prípade politické dôsledky, ktoré rozhybu vyvolanie *ekonomického* rizika globalizácie: Priemyselno-spoločenské inštitúcie, ktoré sa zdajú úplne uzatvorené pred politickým zásahom: premisy sociálneho štátu a dôchodkového systému, sociálnej podpory a komunálnej politiky, infraštruktúrnej politiky, organizovaná moc odborov, podnik presahujúci systém vyjednávania tarifnej autonómie, rovnako aj štátne výdavky, systém daní a „daňovej spravodlivosti“ – to všetko sa rozplynie pod novým púštnym slnkom globalizácie do politického pretvárania (a požiadaviek na pretváranie). Všetci spoločenský aktéri musia nejako reagovať, odpovedať; pričom odpovede *nenasledujú* typickým spôsobom za starým pravo-ľavým schématicizmom politického konania.¹

Môžeme povedať: Čím bola v 19. storočí pre robotnícke hnutie otázka tried, tým je pre nadnárodne pôsobiace podniky na začiatku 21. storočia otázka globalizácie. Avšak s podstatným rozdielom, že robotnícke hnutie pôsobilo ako *protiváha*, globálne podniky však dodnes konajú *bez* (nadmárodnej) protiváhy.

Prečo globalizácia znamená politizáciu? Pretože vyvolanie globalizácie umožňuje podnikateľom a ich združeniam, aby sa politicky a sociálnoštátne ovládané konanie demokraticky organizovaného kapitalizmu

¹ K tomu A. Giddens, *Jenseits von Links und Rechts*, Frankfurt/M. 1997.

obmedzilo a nanovo podmanilo. Globalizácia umožňuje to, čo zrejme v kapitalizme platilo vždy latentne, avšak v štádiu jeho sociálnoštátneho demokratického krotenia zostávalo skryté: podniky, najmä tie, ktoré fungujú globálne, hrajú kľúčovú úlohu nielen v priemysle, ale aj v spoločnosti – nech už to je „iba“ preto, aby spoločnosti mohli uprieť materiálne zásoby (kapitál, dane, pracovné miesta).

Globálne fungujúce hospodárstvo podkopáva základy národnej ekonomiky a národných štátov. Tak vzniká subpolitizácia úplne nových rozmerov a s nedozerými dôsledkami. Ide o to, aby sa v nových podmienkach starý protivník „práca“ elegantne odsunul do histórie, ale aj a predovšetkým o to, aby sa zároveň zrušil „ideálny kapitalizmus“, ako Marx nazýval štát, a aby sa oslobodil z pút práce a štátu, ktoré takto vznikli v 19. a 20. storočí.

„Všetko stavovské, všetko starobylé, všetko skostnatené a nepružné sa stráca,“ tešil sa Marx už v *Komunistickom manifeste* celkom otvorene z revolučného potenciálu kapitálu. „Stavovské“ teraz predstavuje sociálnoštátnu a odborovú organizáciu práce, „skostnatené a nepružné“ predstavujú byrokratické normy a dane (národného) štátu. Pričom efektivita a elegancia sa odôvodnene nachádzajú v úplne nových dimenziách globalizačnej „politiky premáhania“.

Nie politika, slúžiaca záujmom podnikov, ale práve „globalizácia“ si vraj vynucuje trpký obrat a zlom. Na základe „zákonov“ globálneho trhu sa nemusí vykonať A, aby sa A dosiahlo: napr. radikálne zrušiť alebo redukovať pracovné miesta, aby sa pracovné miesta zaistili. Práve preto, že sa podiel práce môže a musí zmenšovať, aby sa zvyšovali zisky, správa sa súčasná politika presne naopak. Kto pozdvihuje hospodársky rast, *produkuje* nakoniec nezamestnanosť. Ten, kto znižuje dane, aby zvyšoval šance na zisky, možno tiež *produkuje* nezamestnanosť. Vedecky sa musia odkrývať a politicky zvládať politické a spoločenské paradoxy nadnárodného hospodárstva, ktoré treba podporovať a odmeňovať „eliminovaním investičných prekážok“ (rozumej: eliminovaním ekologických, odborárskych, sociálnoštátnych, daňových pravidiel), aby odstraňovalo čoraz viac práce a aby sa súčasne týmto spôsobom zvyšovala produkcia a zisky.

To teda znamená: inscenovanie globalizácie ako ohrozujúceho faktora. Politika globalizácie sa nezameriava len na to, aby sa odstránili odborárske, ale aj *národnoštátne* putá. Národnoštátnu politiku zbavuje moci. Rétorika významných reprezentantov hospodárstva vo vzťahu k sociálnoštátnej politike a jej predstaviteľom nemá žiadateľnú úroveň zrozu-

mitelnosti. Koniec koncov ide o zmarenie štátnej objednávky a aparátu, o uskutočnenie trhovo-anarchistickej utópie *minimálneho štátu*. Pričom – paradoxne – dochádza k tomu, že sa na globalizáciu odpovedá renacionalizáciou.

Prehliada sa fakt, že pod zástavami globalizácie sa nejde „pod kožu“ len odborom, ale aj politike a štátu. Politici rôznych strán, prekvapení a fascinovaní „zmäkčovadlom inštitúcií“ – globalizáciou, začínajú iba matne tušiť, že sa, ako to opísal starý Marx, majú stať „hrobármi“ samých seba. Na mňa v každom prípade pôsobí nútene ironicky, ako niektorí politici volajú po trhu, trhu a ešte raz trhu, a očividne si ani nevšimnú, že si týmto spôsobom umŕtvujú vlastný zdroj života, zavierajú si kohútik s peniazmi a mocou. Zažilo ľudstvo už niekedy také bezhlavé a zároveň veselé predstavenie verejnej samovraždy?

Na čom sa zakladá nová moc nadnárodných podnikov? Z čoho vzniká, ako sa rozmnožuje ich strategický potenciál?

Ide o siahnutie na materiálne tepny moderných národnoštátnych spoločností, ktoré sa začalo *bez* revolúcie, *bez* zmien zákonov alebo dokonca ústavy, jednoducho v rámci normálneho vývoja, takpovediac v *business as usual*:

Po prvé môžu *exportovať pracovné miesta* tam, kde sú náklady a výdavky na nasadenie ľudských síl čo najnižšie.

Po druhé sú v situácii (na základe informačnotechnického vytvárania blízkosti a susedstva všade na svete), že dokážu výrobky a služby tak rozložiť a *vyrábať ich vďaka delbe práce na rôznych miestach sveta*, že národné a firemné označenie treba považovať za úplne zmaťotné.

Po tretie majú takú pozíciu, že poštvú proti sebe národné štáty alebo jednotlivé miesta výroby a že dokážu týmto spôsobom prevádzkovať „globálne špinavý obchod“ s najnižšími daňovými odvodmi a najvýhodnejšou infraštruktúrou. Rovnako môžu „potrestať“ národné štáty, ak sú označované ako „drahé“ alebo „protiinvestičné“.

Napokon po štvrté môžu vo vyprodukovanom a kontrolovanom mori globálnej produkcie *automaticky rozlišovať miesto investície, produkcie, platenia daní a bydlisko* a potom ich poštváť proti sebe. Výsledok: Vedúce sily môžu žiť a bývať tam, kde je najkrajšie, a platiť dane tam, kde je to najlacnejšie.

Treba zdôrazniť: všetko sa to deje bez podpory alebo odobrenia parlamentu, bez uznesenia vlády, bez zmeny zákonov; áno, nie je potrebná ani len verejná diskusia. Toto vysvetľuje výraz „subpolitika“⁴² – nie ako spri-

sahanie (resp. teória sprisahania), ale ako dodatočné možnosti konania a moci *mimo* politického systému, ktoré sú prirastené vo svetovospoločenskom rámci k existujúcim podnikom: Balansovanie moci, mocenské zmluvy prvej priemyselnospoločenskej moderny sa vypovedajú a – *mimo* vlády a parlamentu, verejnosti a súdov – prepíšu vo *vlastnej réžii* hospodárskeho konania. Prechod na ešte nedohodnutú, ale v každom prípade novú politiku globalizácie, načrtnutú podľa spoločenských pravidiel hry, uskutočňuje sa na jemných nohách normálneho a s legitimitáciou toho, čo sa tak či tak stane: modernizácia.

Národný štát je teritoriálnym štátom, t. j. jeho moc pramení v spojení s určitým miestom (v kontrole členskej základne, určovaní platných zákonov, ochrane hraníc atď.). Svetová spoločnosť, ktorá následkom globalizácie vznikla v mnohých (nielen ekonomických) dimenziách, uniká národnému štátu, relativizuje ho, pretože mnohonásobná na miesto pripútaná mnohorakosť sociálnych kruhov, komunikačných sietí, trhových vzťahov, spôsobov života prepája teritoriálne hranice národného štátu. Toto sa odráža na všetkých sporných pilieroch národnoštátnej autority: dane, výsostné policajné úlohy, zahraničná politika, vojenská bezpečnosť. Zoberme si príklad daní.

Pri zvyšovaní daní nejde o nejaký, ale o *jasný* princíp národnoštátnej autority. Výška daní sa viaže na kontrolu hospodárskych aktivít vo vnútri určitého teritória – premisa, ktorá sa v smere k svetovospoločenským možnostiam konania stáva čoraz fiktívnejšou. Podniky môžu v jednej krajine vyrábať, v inej platiť dane, v ďalšej si žiadať štátnu podporu vo forme vybudovania infraštruktúry. Ľudia sa stali mobilnejšími aj vynaliezavejšími, aby – ak sú dosť bohatí a vynaliezaví a využívajú diery v nadnárodných sieťach, alebo ak disponujú hľadanými kompetenciami – využili svoje schopnosti tam, kde je to pre nich najvýhodnejšie. Alebo napokon, ak sú chudobní, aby vyrazili tam, kde ich láka idylický obraz prekypujúci medom a mliekom. Naproti tomu sa pokusy národných štátov o uzavretie zamotávajú v protirečeniach. Jednotlivé krajiny musia prilákať kapitál, ľudí, vedomosti, aby obstáli v globálnej konkurencii.

Gladiátori hospodárskeho rastu, o ktorých sa uchádzajú politici, podmieňujú autoritu štátu tak, že síce vyžadujú výkony, no odmietajú

² K pojmu „subpolitika“ si treba podrobne pozrieť: U. Beck, *Die Erfindung des Politischen*, Frankfurt/M. 1993, V. kap., s. 149 – 171.

štátu platiť dane. Pikantným je pritom fakt: Práve najbohatší sa stávajú *virtuálnymi platičmi daní*, ale ich bohatstvo nespočíva vo virtuálnej virtuozite. Podkopávajú, (väčšinou) legálnym, ale aj legitímnym spôsobom, demokratické všeobecné blaho, na ktoré si robia nároky.

Časopis *Fortune*, ktorý pravidelne uverejňuje zoznam 500 najväčších korporácií sveta, oslavne oznamuje, že „prekonali hranice, aby si podrobili nové trhy a pohltili lokálnu konkurenciu. Čím väčší počet krajín, tým vyššie zisky. Zisky 500 najväčších korporácií stúpili o 15 percent, ich obrat však iba o 11 percent.“³

„Zvýšiť zisky, redukovat' pracovné miesta,“ píše sa v časopise *Der Spiegel*, „hospodársky zázrak mimoriadneho druhu straší národ. Do korporácií nastúpila nová generácia koncernových šéfov: Podľa amerického vzoru vzdávajú hold kultu hodnoty akcie. Fatálny je fakt: Burza odmeňuje zabijakov pracovných miest.“⁴

Podnikatelia objavili kameň boháčov. Nová čarovná formulka znie: Kapitalizmus *bez práce* plus kapitalizmus *bez daní*. Výnosy z daní zo ziskov korporácií poklesli od roku 1989 do roku 1993 o 18,6 percent; ich podiel na celkových štátnych príjmoch z daní sa zmenšil takmer o polovicu. „Sociálna sieť sa musí zmeniť a získať nové základy,“ argumentuje André Gorz. „Pri tejto zmene – nie odstránení – sa však treba pýtať, prečo sa stala zdanlivo neprefinancovateľnou. Krajiny EÚ v posledných dvadsiatich rokoch zbohatli o päťdesiat až sedemdesiat percent. Hospodárstvo vzrástlo oveľa rýchlejšie ako obyvateľstvo. Napriek tomu predstavuje EÚ v súčasnosti dvadsať miliónov nezamestnaných, päťdesiat miliónov chudobných a päť miliónov bezdomovcov. Čo sa stalo s nadplánovým bohatstvom? O Spojených štátoch sa vie, že rast hospodárstva obohatil iba najbohatších desať percent obyvateľstva. Týchto desať percent získalo deväťdesiatšesť percent z nadplánového zisku. V Európe to síce nedopadlo rovnako zle, ale ani oveľa lepšie nie.“

V Nemecku vzrástli zisky korporácií od roku 1979 o deväťdesiat percent, ale mzdy iba o šesť percent. Objem daní z príjmov sa v poslednom desaťročí zdvojnásobil; objem daní zo zisku korporácií sa znížil o polovicu: Tvorí iba trinásť percent z celkového objemu daní. V roku 1980 to

³ *Fortune*, New York, 5. 8. 1996, citované podľa Frédéric F. Clairmont, *Endlose Profite, endliche Welt*, in: *Le monde diplomatique*, 11. apríl 1997, s. 1; nachádzajú sa tam aj údaje o nadnárodnom vývoji.

⁴ *Der Spiegel*, 12/1997, s. 92 – 105; nachádzajú sa tam aj údaje o zmnohonásobení ziskov pri dramatickom rušení pracovných miest.

bolo ešte dvadsaťpäť percent, v roku 1960 dokonca tridsaťpäť. Keby to zostalo pri dvadsiatich piatich percentách, tak by štát zinkasoval v poslednom období každoročne viac o 86 miliárd mariek (pozn. prekl. – ide o rok 1997).

Podobný vývoj sa udial aj v ostatných štátoch. Väčšina nadnárodných firiem ako Siemens alebo BMW už doma neplatí žiadne dane... Pokiaľ sa tu nič nezmení..., ľudia právom nestrpia, aby sa im znižovali sociálne podpory, dôchodky, platy.⁵

Nadnárodné korporácie sa predstihujú v rekordných ziskoch – a v masovom likvidovaní pracovných miest. Predstavenstvá prezentujú vo výročných správach zisky snov. Zatiaľ čo politici, ktorí majú obhajovať škandalóznú masovú nezamestnanosť, žiadajú ďalšie znižovanie daní, plní zbytočných nádejí, že sa z nového bohatstva boháčov vytvorí prínajmenšom niekoľko pracovných miest.

Preto narastá počet konfliktov – aj vo vnútri hospodárskeho tábora, a síce medzi virtuálnymi a *reálnymi* platičmi daní. Zatiaľ čo nadnárodní platiči sa môžu vyhýbať národnoštátnemu daňovému rozhodnutiu, malé a stredné podniky, ktoré vytvárajú väčšinu pracovných miest, musia poťiť krv na čoraz viac natiahnutom škripci daňovej byrokracie. Ide o oneskorene pochopený žart histórie, že práve tí, ktorí pre globalizáciu všetko *stratili*, majú v budúcnosti zaplatiť za sociálny štát, ako aj za fungujúcu demokraciu. A tí, čo vďaka globalizácii *získali*, dosiahnu zisky snov a zbavia sa vlastnej zodpovednosti za demokraciu budúcnosti. Z toho vyplýva: Veľká otázka o sociálnej spravodlivosti sa musí v ére globalizácie teoreticky i politicky znova prediskutovať.

Aj protirečenia „kapitalizmu bez práce“ sa stávajú hmatateľnými. Manažéri nadnárodných koncernov sťahujú správne orgány do južnej Indie, ale svoje deti posielajú na štátom financované špičkové európske univerzity. Ani len neuvažujú nad tým, aby sa presťahovali tam, kde vytvárajú pracovné miesta a platia nízke dane. Pre seba si samozrejme nárokujú drahé politické, sociálne a občianske základné práva, ktorých verejné financovanie sami znemožňujú. Navštevujú divadlo. Užívajú si nákladne udržiavanú prírodu a krajinu. Prehávajú sa po európskych metropolách, ktoré žijú relatívne ešte bez násilia a kriminality. Prostredníctvom svojej politiky, orientovanej na profit, prispievajú však zároveň k tomu,

⁵ André Gorz v rozhovore v novinách *Frankfurter Allgemeine Zeitung* z 1. augusta 1997, s. 35.

aby sa európsky štýl života rozpadol. Možno zistiť, kde budú chcieť žiť oni alebo ich deti, keď už v Európe nebudú financovateľné štát ani demokracia?

Čo je dobré pre „Deutsche Bank“, už dávno nie je dobré pre Nemecko. Nadnárodné spoločnosti sa porúčajú národnoštátnemu rámcu a de facto vypovedajú lojalitu národnoštátnym aktérom. Tým sa znižuje aj *vnútorný* sociálny stupeň integrácie jednotlivých krajín, a síce o to väčšími, čím väčšími je vybudovaný na hospodárskych základoch. Práve dobre finančne zabezpečené sociálne štáty sa dostávajú do podozrivého víru: Musia vyplácať uzákonené dávky – len v Nemecku bude čoskoro päť miliónov registrovaných nezamestnaných – čoraz väčšiemu počtu ľudí v takej miere, že strácajú kontrolu nad daňami, pretože nadnárodné korporácie v hre o lokálne väzby získali neprekonateľné tromfy. Dávajú sa takpovediac štvornásobne subvencovať – po prvé tým, že optimalizujú infraštruktúru, po druhé tým, že inkasujú subvencie, po tretie tým, že minimalizujú odvody daní, po štvrté tým, že sa externalizujú náklady na nezamestnaných.

Sťahujúci vír, do ktorého sa dostáva sociálny štát, nevychádza len z ubúdajúcich prostriedkov pri explozívne stúpajúcich výdavkoch, ale aj z toho, že mu chýbajú prostriedky na krytie potrieb. Súčasne sa však čoraz väčšími prehĺbujú rozdiely medzi chudobnými a bohatými. Keďže sa národnoštátny rámec záväzkov stráca, tí, čo pre globalizáciu stratili všetko, i tí, čo vďaka nej veľa získali, nesedia už za spoločným stolom. Noví zbohatlíci nových chudobných už „nepotrebujú“. Odstrániť rozdiely medzi nimi je ťažké aj preto, že chýba rámec pre spoločné body, v ktorých by sa dal tento hranice presahujúci konflikt predstaviť a usporiadať.⁶

Nie je ťažké predstaviť si: Logika konfliktu kapitalistickej hry na nulový súčet vystupuje opätovne a čoraz ostrejšie do popredia, kým objem štátnych prostriedkov na prerozdelenie sa znižuje, aby forsírovaný rast hospodárstva umožnil celospoločenský nárast ekonomiky.

Model prvej národnoštátnej moderny, ktorý bol vymyslený a zorganizovaný v jednote s kultúrnou identitou („ľudom“), priestorom a štátom bez toho, aby sa zjavila alebo stala žiaducou nová jednota ľudstva, zeme a svetového štátu, sa tak stáva pochybný.

⁶ Pozri tu s. 73 a nasl.